

'Een Nemo over het reilen en zeilen op de financiële markten, dat zou heel mooi zijn'

Financiële markten zijn een natuurverschijnsel geworden. Waar is de mens gebleven?

Pieter Lalkens
Amsterdam

Vanuit de kamer op de achtste verdieping van het gebouw van de Vrije Universiteit zijn de glimmende kantoren van de Amsterdamse Zuidas goed te zien. 'Filosofen en historici geven daar colleges aan bankiers, maar de bankiers komen hier eigenlijk nooit iets uitleggen.' Voor Inger Leemans is dat karakteristiek voor de afstand die er is gegroeid tussen de financiële wereld en de gewone wereld.

De hoogleraar vroegmoderne geschiedenis mist de mens in de financiële markten, in de economie. 'Er zit nog weinig tussen de cijfers en de politiek. Dat geeft veel mensen een gevoel van onmacht.' Economie is iets bloedeloos geworden. 'Kijk naar wat voor economen de Nobelprijs krijgen: het zijn toch vaak wetenschappers die de werkelijkheid in modellen proberen te vatten. De menselijke aard als bepalende factor ontbreekt. De mens wordt afgeschilderd als een puur rationeel wezen.'

Statistieken en beurskoersen: de beelden die worden gekozen om tegenwoordig het reilen en zeilen in de financiële markten weer te geven, zijn zakelijk en onpersoonlijk. En als er al mensen worden afgebeeld, dan hebben ze juist géén grip op de situatie. 'Op foto's turen handelaren wanhopig naar beurschermen en in spotprenten springen handelaren van wolvenkrabbers.'

De Europese schulden crisis laat eens te meer zien dat de financiële markten als een natuurverschijnsel worden beschouwd, iets waarop de mens denkt geen invloed meer uit te kunnen uitoefenen. 'De Dow Jones-index wordt gezien als een ijzig hooggebergte.' De markten sturen politici en niet andersom. Leemans: 'De Occupy-beweging is een veelbetekenend fenomeen. De aanhangers van deze beweging proberen weer grip te krijgen op de markten, er weer een gezicht aan te geven.'

Leemans, die gisteren haar oratie uitsprak, grijpt terug op 1700, een jaar dat tot haar vakgebied hoort. In dat jaar was er al een Amsterdamse beurs. 'Maar op die financiële markt stond de mens nog wel centraal.' Iedereen kon in die dagen de beurs bezoeken om te bekijken hoe de aandelenhandel werd bedreven. 'Handelaren konden menen aan het werk zien.'

De Amsterdamse beurs is tegenwoordig niet meer vrij toegankelijk. De toevallige passant of toerist die wil zien hoe de aandelenhandel werkt, kan niet zomaar naar

Fragment van schilderij van Van der Helst: in de 17de eeuw stond de mens op de financiële markt nog centraal.

Foto: HH

Inger Leemans
Vakgebied

Inger Leemans is sinds juli vorig jaar hoogleraar cultuurgeschiedenis aan de VU. Tot haar **specialismen** behoren vroegmoderne cultuurgeschiedenis en culturele economie. De komende jaren wil Leemans onder anderen met cultuureconoom Arjo Klamer een reeks **publicaties** uitbrengen onder de titel 'Values of Culture'.

binnen. Één keer per jaar is er een bezoekersdag, en die komen meer voor het gebouw zelf dan voor de handel. De beurs bekijkt wel of bezoekers vaker kunnen komen.

In verbeeldingen rond 1700 van de financiële markten geen zakelijke symbolen, maar overvolle straten, koffieuizen en beursvloeren. In het traktaat *Verwarring der verwarringen (Confusion de Confusiones)* van Joseph de la Vega uit 1688 staat het bol van de verbeeldingen over de financiële markten. Aandelenhandelaren zijn hommels: ze lijken op bijen, maar in plaats van honing te maken eten ze deze op. Aandelen worden verbeeld als kameleons, die razendsnel van uiterlijk kunnen wisselen. In het boek, dat onlangs door de Financial Times werd omschreven als 'one of the ten best investment books ever written', komen allerlei disciplines bij elkaar om de beurshandel te verklaren: filosofie, rechten, medische wetenschap, biologie en natuurkunde 'Natuurlijk kwamen er toen ook crises voor, maar mensen wisten wie die hadden veroorzaakt.' Naast afbeeldingen zijn er pamfletten over de beurshandel, lofdichten, satirische cartoons, toneelstukken over de handel en romans over kooplieden. 'Kortom: de beurs staat centraal in de culturele productie van de Republiek.'

Het irrationele van het menselijk handelen werd in die tijd niet ontkend. Leemans: 'Die wordt

juist benadrukt.' De beurshandel werd gezien als een gevaarlijk spel. 'Het stadsbestuur is vanaf de opening van de beurs bezig geweest om de verhitte gemoederen van de in handelslust opgezweepte kooplieden te temperen. Kooplieden werd expliciet verboden om elkaar te slaan of te kwetsen.'

Leemans weet het zeker: de auteurs over de vroegmoderne beurs zouden zich vrolijk maken over onze verbazing over de ongebreidelde speculatie drift en financiële crises die ons in de afgelopen jaren hebben getroffen. 'In hun ogen zijn dit essentiële onderdelen van het economisch systeem omdat winzucht en spellust de mens eigen zijn.' Nu worden mensen verast door een financiële crisis; in de modellen kon immers niets fout gaan.

In de huidige tijd is de verbeelding van de financiële markten verarmd en onpersoonlijk, terwijl die markten een veel grotere invloed op het dagelijkse leven hebben gekregen. Meestal zijn het grafieken en statistieken. 'Films, boeken en andere uitingen verschijnen maar mondjesmaat.' Alleen als er een crisis is, proberen we de mens weer centraal te stellen. Kijk naar de boeken en documentaires die over de jongste crisis zijn verschenen. Een ander voorbeeld: *De Prooi*, over de ondergang van ABN Amro, gaat over mensen en wordt populair. Er is dus behoefte aan. Maar we zouden de markten conti-

nu moeten verbeelden om een beter begrip te krijgen van de menselijke rol. Wie zitten er achter de computerprogramma's en de handdeschermen?'

De Nederlandsche Bank, de toezichhouder over de financiële stabiliteit, lijkt na de financiële crisis van 2008 meer oog te hebben gekregen voor de menselijke invloed bij banken. In de prioriteiten voor het toezicht zegt DNB meer dan voorheen te zullen letten op de menselijke dynamiek in de bestuurskamers. Wat is het risico-profiel van de mensen die de eindverantwoordelijkheid dragen?'

In het creëren van nieuwe verbeelding ligt volgens Leemans een taak voor historici, filmmakers, journalisten en documentairemakers. Om er direct aan toe te voegen: 'Economie is gewoon te belangrijk om alleen aan economen over te laten.'

'Waarom bouwen we wel een Naturalis of een Nemo voor het begrijpen van de natuur en van de natuurverschijnselen? Zoiets zouden we ook moeten oprichten voor een begrip van hoe de financiële markten werken.'

De Europese schulden crisis laat eens te meer zien dat de financiële markten als een